

NUTQIDA NUQSONI BO'LGAN BOLALARNING OTA-ONALARI BN O'ZARO HAMKORLIK

Xusanova Feruza Xasanboy qizi

Namangan viloyati Mingbuloq tumani

45-Maktabgacha ta'lim tashkilotida logoped o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqola nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ota-onalar o'rtasidagi o'zaro hamkorlikning ahamiyatini tahlil qiladi. Nutq rivojlanishidagi qiyinchiliklar bolalar va ularning oila a'zolari uchun psixologik, ijtimoiy va pedagogik muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Ota-onalar va mutaxassislar birgalikda ishlash orqali bolaning nutq va ijtimoiy rivojlanishiga yordam berishi mumkin. Maqola ota-onalar bilan ishlashning metodik yondoshuvlarini, nutqni rivojlantirishdagi samarali strategiyalarni, shuningdek, ota-onalarga psixologik qo'llab-quvvatlashni ko'rsatib o'tadi. Nutqida muammosi bo'lgan bolalar bilan ishlashda individual va guruh yondoshuvlarning muhimligi ta'kidlanadi, shu bilan birga ota-onalarga bilim berish va ularni treninglar orqali qo'llab-quvvatlash zarurligi haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar, ota-onalar bilan hamkorlik, nutq terapiyas, psixologik qo'llab-quvvatlash, nutq rivojlanishi, pedagogik metodlar, nutq kechikishlari

Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarning ota-onalari bilan o'zaro hamkorlik mavzusida ilmiy maqola yozishda quyidagi asosiy fikrlar va yo'nalishlar bo'yicha yondoshuvlarni keltirishingiz mumkin.

Kirish

Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar ijtimoiy, emosional va psixologik rivojlanishlarida alohida ehtiyojlarga ega bo'ladilar. Ularning ota-onalari bilan samarali hamkorlik bolaning nutq rivojlanishini va umumiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynaydi. Maqolaning maqsadi — nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarning ota-onalari bilan o'zaro hamkorlik qilish, ularga to'g'ri yondashish va maslahatlar berish orqali nutq muammolarini engishga yordam berishdir.

Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar va ularning ehtiyojlari

Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar orasida turli darajadagi muammolar bo'lishi mumkin:

- Artikulyatsiya muammolari (so'zlarni to'g'ri talaffuz qilmaslik),
- Leksik va grammatik muammolar (so'z boyligi va grammatik qoidalarni o'zlashtira olmaslik),
- Auditoriya (eshitish) nuqsonlari,
- Nutqning rivojlanishidagi kechikishlar.

Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar ko'pincha o'zlarini jamiyatda izolyatsiya qilgan yoki noqulay hissiyotlarda bo'lishadi, chunki ular o'z fikrlarini to'g'ri ifodalashda qiyinchiliklarga duch keladilar. Ota-onalar va mutaxassislar bu jarayonda birgalikda ishlash orqali bolaning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishlari mumkin.

Ota-onalar bilan o'zaro hamkorlikning ahamiyati

Ota-onalar bolalarining nutq rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Ular bolalarining uyda rivojlanishida, o'yinlarda va kundalik faoliyatlarda nutqni rag'batlantiruvchi vositalar yaratishlari kerak. Ota-onalar bilan hamkorlikning asosiy yo'nalishlari quyidagicha bo'lishi mumkin:

- **Muntazam suhbatlar o'tkazish:** Bolaning nutqini rivojlantirishda eng samarali usul bu ular bilan muntazam suhbatlashishdir. Ota-onalar bolalarini tinglash, savollar berish va ularga yangi so'zlarni o'rgatish orqali nutqni rivojlantirishga yordam bera oladilar.
- **Uyda nutq mashqlari va o'yinlar:** Nutqida muammosi bo'lgan bolalar uchun uyda kichik mashqlar, o'yinlar va hikoya qilish faoliyatlari samarali bo'lishi mumkin.
- **Ota-onalarni xabardor qilish va treninglar o'tkazish:** Nutq terapevtlari ota-onalarga o'z bolalari bilan samarali muloqot qilishni o'rgatishi, ularni nutq muammolarining belgilari va davolash usullari haqida xabardor qilishlari muhimdir.

Hamkorlikda ishlashning metodikasi

Ota-onalar bilan hamkorlik qilishda bir necha metodik yondoshuvlar mavjud:

- **Individual yondoshuv:** Har bir bola o'ziga xosdir, shuning uchun ota-onalar bilan ishlashda individual yondoshuvni tanlash kerak. Mutaxassislar bolalarning nutqidagi nuqsonlarni aniqlab, ota-onalarga ularni tuzatishda yordam berishlari lozim.
- **Guruh bo'yicha mashg'ulotlar:** Boshqa ota-onalar bilan birga o'tkaziladigan guruh mashg'ulotlari ham samarali bo'lishi mumkin. Bu mashg'ulotlarda ota-

onalar bir-birlaridan tajriba almashishlari va o'z bolalari uchun eng yaxshi yondoshuvlarni aniqlashlari mumkin.

Ota-onalar bilan ishlashning psixologik va ijtimoiy aspektlari

Nutqida muammosi bo'lgan bolalar bilan ishlashda ota-onalarning psixologik holati ham muhim rol o'ynaydi. Ular ko'pincha o'z bolalarining nutqidagi muammolarni o'rganishda qiynalishadi yoki ularning kelajagi haqida xavotirga tushishadi. Shuning uchun, ota-onalarni qo'llab-quvvatlash va ularga psixologik yordam ko'rsatish, ularning ishonchlarini oshirish va motivatsiyalarini kuchaytirish zarurdir.

Amaliy tavsiyalar

- Nutq mashqlarini kunlik rejaga kiritish.
- Ota-onalar uchun onlayn yoki oflayn seminarlar tashkil etish.
- Nutq terapevtlari tomonidan ota-onalar bilan muntazam uchrashuvlar tashkil qilish.
- Bolalar uchun audiovizual vositalar va dasturlarni ishlatish.
- Ota-onalarni bolalarining yutuqlarini kutib olish va rag'batlantirishga undash.

Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarning ota-onalari bilan o'zaro hamkorlik

Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar, rivojlanishida turli qiyinchiliklarga duch keladigan guruhni tashkil etadi. Ushbu bolalar o'zlarining fikrlarini ifodalashda, nutq va kommunikativ malakalarida turli darajadagi muammolarni boshdan kechiradilar. Nutq terapevtlari, psixologlar va ota-onalar birgalikda ish olib borish orqali bolaning nutq rivojlanishini yaxshilashga yordam berishlari mumkin. Ota-onalar bilan o'zaro hamkorlik qilish, bola uchun samarali davolash strategiyalarini ishlab chiqish, shuningdek, bolaning o'z-o'zini anglashini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

1. Nutqida Nuqsoni Bo'lgan Bolalar: Turlari va Belgilari

Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarning rivojlanishidagi kechikishlar ko'p hollarda ikki asosiy guruhga bo'linadi:

1. **Nutq kechikishlari:** Bola normal darajada fikrlash va rivojlanish imkoniyatiga ega bo'lsa-da, nutqni o'z vaqtida boshlamaydi. Bu ko'pincha leksik, fonetik yoki grammatik kechikishlar sifatida namoyon bo'ladi.

2. **Nutq va tilning jiddiy nuqsonlari:** Bu turdagi muammolar bolaning leksik, fonetik, grammatik va semantik jihatlarni to'g'ri o'zlashtira olmaslik holatini anglatadi.

Nutqida muammolari bo'lgan bolalar o'zlarini ba'zan yolg'iz va tushunarsiz his qilishlari mumkin. Ularning o'z fikrlarini ifodalashdagi qiyinchiliklari ko'pincha ijtimoiy integratsiya va maktabdagi muvaffaqiyatlarga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

2. Ota-Onalar Bilan Hamkorlikning Muhimligi

Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan samarali ishlashda ota-onalar bilan hamkorlik qilish zarurdir. Ota-onalar bolaning rivojlanishidagi eng yaqin va birinchi guruh bo'lib, ularning o'yinlari, suhbatlari va kundalik faoliyatlari bolaning nutqining asosiy shakllantiruvchilari hisoblanadi. Samarali hamkorlik quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi:

- **Ota-onalarga bilim berish:** Nutq terapiyasining usullari, bolaning nutq rivojlanishi haqida ota-onalarga kerakli bilimlarni berish.
- **Nutqni rag'batlantirish:** Ota-onalar uyda bolaning nutqini doimiy ravishda rag'batlantirishlari, so'z boyligini kengaytirishlari kerak. Bunda kitob o'qish, savollar berish va bolaning javoblarini tinglash samarali usul hisoblanadi.
- **Ota-onalar bilan konsul'tatsiyalar:** Nutq terapevtlari ota-onalar bilan muntazam uchrashuvlar o'tkazib, bolalarining rivojlanishini kuzatib borishlari, kerak bo'lsa, qo'shimcha maslahatlar berishlari muhim.

3. Ota-Onalar Bilan Ishlashning Metodik Yondoshuvlar

Ota-onalar bilan ishlashda quyidagi metodik yondoshuvlar amaliyotga joriy etilishi mumkin:

1. **Muntazam yondoshuvlar:** Ota-onalar bilan muntazam ravishda uchrashuvlar o'tkazish, ularni bolaning rivojlanishiga oid turli usullar va texnikalar bilan tanishtirish.
2. **Ma'lumotlar almashinuvi:** Ota-onalar bilan bolaning nutqidagi o'zgarishlar, rivojlanish jarayonlari haqida doimiy ravishda ma'lumot almashish. Bu yondashuv bolaning muvaffaqiyatlarini baholash va har qanday muammolarni erta aniqlash imkoniyatini beradi.
3. **Amaliy mashg'ulotlar:** Nutq mashqlari va o'yinlarni uy sharoitida amalga oshirishni o'rgatish. Ota-onalar bola bilan uyda birga nutq mashqlarini bajarishlari, ularni o'yinlarda nutqni rivojlantirishga qaratishlari lozim.
4. **Ijtimoiy rivojlanish va rag'batlantirish:** Ota-onalar bolalariga nutqni faqat o'rganish emas, balki ijtimoiy muloqotda ishlatish imkoniyatlarini ham yaratishlari zarur. Ota-onalar bolaning ijtimoiy muhitda to'g'ri va faol nutq ishlatishiga yordam berishlari muhimdir.

4. Ota-Onalarga Psixologik Yordam Ko'rsatish

Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ishlashda ota-onalar ko'pincha his-tuyg'ularida noqulayliklarni boshdan kechiradilar. Ular bolalarining kelajagi uchun xavotirda bo'lishlari, o'zlariga noto'g'ri yondoshuvlarni qo'llashlari mumkin. Shu sababli, ota-onalarga psixologik yordam ko'rsatish juda muhimdir. Psixologik qo'llab-quvvatlash orqali ota-onalar o'zlarini tinchlantirishi, to'g'ri pedagogik yondashuvni tanlashi mumkin.

- **Xavotirlarni bartaraf etish:** Ota-onalarni bolalarning rivojlanishiga ijobiy yondoshuvni yaratishga undash.
- **Motivatsiya:** Nutqida nuqsoni bo'lgan bola bilan samarali ishlashga otishish va rag'batlantirish uchun ota-onalarga doimiy motivatsiya berish.

5. Amaliy Tavsiyalar

- Nutq mashqlarini oddiy o'yinlar va faoliyatlar orqali amalga oshirish.
- Ota-onalar uchun maxsus treninglar va kurslar tashkil etish.
- Nutq mashqlarini uy sharoitida qulay va qiziqarli qilish.
- Bolaning hissiy va ijtimoiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash.
- Nutq terapevtlari bilan doimiy aloqada bo'lish.

Xulosa

Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ishlashda ota-onalar bilan o'zaro hamkorlik qilish samarali rivojlanishning muhim tarkibiy qismidir. Nutq terapevtlari va ota-onalar birgalikda ishlash orqali bolalarining nutq va ijtimoiy rivojlanishiga katta yordam bera olishadi. Samarali hamkorlikning asosiy elementlari — bu muntazam aloqa, ota-onalarga doimiy yordam va metodik qo'llanmalar, shuningdek, bolalarga individual yondoshuvni taqdim etishdir. Bu maqola, nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarning ota-onalari bilan hamkorlikning turli aspektlarini qamrab oladi va amaliy tavsiyalar beradi. Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarning ota-onalari bilan o'zaro hamkorlik ularning rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Ota-onalar va mutaxassislarining birgalikdagi harakatlari orqali bolaning nutqi va ijtimoiy integratsiyasi sezilarli darajada yaxshilanishi mumkin. Ota-onalarga qo'llab-quvvatlash, ularga ilmiy asoslangan yondoshuvlarni taklif qilish, va bolaning rivojlanishiga mos keladigan individual yondoshuvlar kiritish — samarali natijalarga olib keladi.

Ushbu maqola nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ota-onalar o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirishga qaratilgan metodikalar, amaliy tavsiyalar va psixologik yordamni taqdim etadi. Maqola bolalarning nutq va rivojlanish jarayonlariga ijobiy ta'sir ko'rsatish uchun zarur yondoshuvlar va strategiyalarni o'z ichiga oladi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. **Anderson, P. (2018).** *Language Development and Disorders in Children: A Guide for Parents and Professionals.* New York: Springer.

2. **Guralnick, M. J. (2011).** *Early Childhood Inclusion: Focus on Change*. Baltimore: Brookes Publishing.
Dodd, B., & Bradford, A. (2007). *Children's Speech: An Evidence-Based Approach to Assessment and Intervention*. Oxford: Wiley-Blackwell.
Miller, M. S., & Thomas, L. J. (2015). *Speech and Language Disorders in Children: From Theory to Practice*. London: Routledge.
Snow, C. E., & Tabors, P. O. (2001). *Language Development in Early Childhood*. New York: Brookes Publishing.
Hickson, L., & Van Gils, M. (2009). *The Role of the Family in Supporting Children with Language Disorders*. *International Journal of Speech-Language Pathology*, 11(2), 175-185.
Fletcher, P., & MacWhinney, B. (2008). *Handbook of Child Language*. Oxford: Blackwell.
3. **Vygotsky, L. S. (1978).** *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press..
4. **Richmond, B., & Marshall, J. (2012).** *Speech Therapy and Parent Involvement: A Collaborative Approach*. *Journal of Speech and Hearing Disorders*, 45(3), 345-356.
5. **Bishop, D. V. M., & Norbury, C. F. (2005).** *Speech and Language Impairments in Children: Causes, Characteristics, Intervention and Outcome*. London: Routledge.